

נתן לעיר את כולו ודרש את הכבוד
המגיע לו. מאיר דיזנגוף בראש
מצעד העדלידע בתל אביב, 1934
צילום זולטן קלוגר, לע"מ

השריף של תל אביב

בזמן שכל החלוצים התרגשו מחרישת תלמים מאיר דיזנגוף השקיע את כל מרצו בניהולה ובפיתוחה של העיר העברית שאותה הוביל במשך למעלה מעשרים שנה. האיש שמאחורי הרחוב // אילן שחורי

נגד ההנהגה הציונית בראשות חיים וייצמן. בעת שהמוסדות הלאומיים הטיפו לעבודת האדמה בקיבוצים ובמושבים הוא הטיפף לעירוניות ולקפיטליזם שהכל בזו להם. דיזנגוף היה אולי הברווזון המכוער של התנועה הציונית בשנות העשרים, אך הוא התגלה כברבור יפהפה כשהעיר שבראשה עמד הפכה למרכז שבלעדיו אי אפשר לדמיין את היישוב החדש על קיבוציו מוריקי התלמים.

שתי עליות

מאיר דיזנגוף נולד בט"ז באדר תרכ"א (25.2.1861) בכפר אקימובצי (Echimăuți) שבבסרביה (היום במולדובה). אמו מיטה באה ממשפחת רבנים, ואביו יעקב שמואל היה חסיד סדיגורה וניהל אחוזות חקלאיות. בילדותו למד מאיר בחדר. בגיל 21 התנדב לצבא הרוסי ושירת כעורך עיתון צבאי בעיר ז'יטומיר שהתגוררו בה תלמידי חכמים וסופרים יהודים. התפקיד אפשר לו לגור בדירה פרטית ולעיין בספרים ובחבורות ללא השגחת הצנזורה, והוא התקרב למהפכנים רוסים שפעלו בעיר. בשל קשריו נחשד בפעילות מהפכנית וב-1885, לאחר שחרורו מהצבא, נאסר וישב בכלא שמונה חודשים. בשל מאסרו נחסמה בפניו האפשרות להמשיך ללימודים גבוהים ברוסיה.

מייסד העיר תל אביב היה השען והצורף עקיבא אריה ויס, ובפסח השנה מלאו 111 שנה להגרת המגרשים שערך ויס בכ' בניסן תרס"ט

(11.4.1909), אבל העיר מזוהה בשנותיה הראשונות בעיקר עם מאיר דיזנגוף, ראש העיר המיתולוגי שהונצח באחד מרחובותיה הראשיים. דיזנגוף היה ראש ועד השכונה במשך העשור הראשון להקמתה, והמשיך לנהל אותה כראש עיר עד לפטירתו בז' בתשרי תרצ"ז (23.9.1936).

השכונה שניהל דיזנגוף מנתה בראשיתה עשרות תושבים בלבד, כשהיא הפכה למועצה מקומית ב-1921 התגוררו בה 3,000 איש, וכשדיזנגוף נפרד ממנה ב-1936 היא גדלה פי חמישים והייתה כרך בן 150 אלף תושבים. דיזנגוף היה אחראי למפעלים הגדולים שהפכו את תל אביב לעיר בסדר גודל לאומי, ובהם יריד המזרח, המכביה והנמל. הוא הצליח לשלב את אנשי העלייה הרביעית והחמישית בעיר, הוביל לקבלת הלוואה אמריקנית גדולה לפיתוח העיר, ופעל להקמת הנמל שנחנך לבסוף רק ב-1936 סמוך לפטירתו (ראו דוד מלמד, "אנו בונים פה נמל", גיליון 91). האיש שראה בעצמו מהפכן לא היסס לצאת

אילום: מרתון עשוריא

באיכות התשלוח

הדומיננטיות של ראש הוועד השכיחה את מייסד העיר. עקיבא אריה ויס והבית שבו גר

בפני רוטשילד כמועמד להקים מפעל לבקבוקים שישמש את יקבי הברון. לאחר לבטים קיבל עליו דיזנגוף את המשימה להקים מזגגה בטנטורה וב־1892 עלה לארץ ישראל.

בחיפושיו אחר פועלים ניסה לאתר נערים יהודים שילמדו את המקצוע וחזר גם לז'יטמיר שבקרבתה היה בית חרושת לזכוכית. שם התחדשו קשריו עם צינה חיה ברנר שאותה הכיר במפגש חברים ערב מאסרו. צינה הקפידה לבקרו בכלא מדי שבועות אחדים ולהביא לו עיתונים עבריים. היא הצטרפה אליו בדרכו חזרה לארץ ישראל והשניים נסעו לאלכסנדריה ונישאו שם. זמן קצר לאחר שהגיעה צינה לטנטורה היא חלתה בקדחת במהלך הריונה. בעצת הרופאים היא נסעה לפריז ושם ילדה בת. בשל חולשתן של האם והבת הן נסעו להתרפא בשווייץ ושם נפטרה התינוקת. הווג נותר חשוך ילדים.

משימתו הראשונה של דיזנגוף בארץ ישראל נכשלה. המזגגה בטנטורה פעלה בקושי שלוש שנים, וב־1895 נסע דיזנגוף לבלגיה, שם הוצעה לו משרה בבית חרושת לייצור מראות. בתום שנה נסע מטעם החברה לאודסה כדי להקים שם בית

ב־1888 הוא נסע לפריז ולמד בסורבון הנדסת כימיה. במהלך לימודיו התקרב לאליהו שייד שפיקח מטעם הברון רוטשילד על המושבות בארץ ישראל. שייד המליץ לו להשתלם גם בתחום הרכבת שמנים והפרדתם, והציג אותו

מפעל הבקבוקים נכשל ודיזנגוף חזר לאירופה ועלה שוב לארץ רק כעבור עשור. מבנה המזגגה בטנטורה, היום בקיבוץ נחשולים ילום: איתי דורון

הזוג נישא באלכסנדריה, ובמקום לערוך חתונה מפוארת תרם את הכסף למוסדות היישוב. צינה דיזנגוף לבית ברנר בתמונה שצילם צבי אורון (ארושקס) הארכיון הציני

// בעת שהמוסדות הלאומיים הטיפו לעבודת האדמה

בקיבוצים ובמושבים הטיפו דיזנגוף לעירוניות ולקפיטליזם שהכל בזו להם

חרושת לבקבוקים, אך עד מהרה זנח את תכניתו. הוא הצטרף לחבורת המשכילים היהודים הבולטים באודסה, ובהם יהודה לייב פינסקר, שמעון דובנוב, הרב חיים טשרנובין (רב צעיר), זאב ז'בוטינסקי וחיים נחמן ביאליק, היה מיוזמי וממקימי חברת גאולה לרכישת קרקעות בארץ והפך לפעיל ציוני. בספטמבר 1905 עלה בשנית לארץ ישראל, התיישב ביפו ופנה לעסקים, ובהמשך השתלב ביוזמתו של עקיבא אריה ויס להקמת אחוזת בית, לימים תל אביב.

השריף

בעלייתו השנייה של דיזנגוף לארץ הוא כבר לא היה חלוץ צעיר. הוא היה בן 49 כשנבחר לראשונה בסוף 1910 לראש הוועד של שכונת תל אביב. דיזנגוף השקיע בשכונה, ובהמשך בעיר, את כל מרצו, כאילו הייתה הבת שלא הייתה לו. הוא אמנם הנחיל לסובבים אותו חזון גדול, אך שם את עצמו במרכז ועיצב את העיר בדמותו שלו. דיזנגוף היה שתלטן ולעתים גם דיקטטור. הוא קיבל עשרות אם לא מאות החלטות פה אחד – הפה שלו. בימי מלחמת העולם הראשונה מינה את עצמו לשמש נציג הציבור היהודי מול השלטונות העות'מאניים ונאבק בהחלטתו של אחמד ג'מאל פאשה לגרש את התושבים היהודים מיפו ומתל אביב. הוא הקים את ועד ההגירה, עמד בראשו וכינה עצמו ריש גלותא, כינוי ששימש לפני מאות שנים את ראש הגולה בבבל.

דיזנגוף, שהפך למר תל אביב, מינה את עצמו בסוף שנות העשרים לנשיא תל אביב ובפועל היה מלך תל אביב. הוא היה מקובל ואהוד על השלטון הבריטי וזכה ממנו ליד כמעט חופשית בעיר. הוא נאבק בכל מי שעמד בדרכו, נעלב בקלות והחליט הפוך ממה שחשבו מתנגדיו. אך למרות חסרונותיו הצליח האישי המחוספס והמיוחד הזה להוביל את תל אביב להישגים אדירים, ואף גידל דור של מנהיגים שעבדו לצדו, ובהם ישראל רוקח, שושנה פרסיץ, דב הוז וסעדיה שושני.

נעלב בתקיפות

ההקפדה על עלבונות שהוטחו כלפיו הייתה אחת הדרכים שבהן מאיר דיזנגוף שמר על כבודו הציבורי. במקרים שבהם נוכח כי אינו מקבל די כבוד ואמון לא היסס להתפטר מתפקידו, ולא פעם הגיח מכתב התפטרות על שולחן מועצת העירייה. ברוב המקרים חזר בו.

אחת ההתפטרויות שלא מומשו בסופו של דבר באה בעקבות סיפור עסיסי שהסעיר את העיר הקטנה. בכ"ג בטבת תרפ"ד (31.12.1923), כשלושה שבועות לפני הבחירות הראשונות לעיריית תל אביב, ישב דיזנגוף במשרדו כשלפתע התפרץ לעברו תושב העיר. עוד באותו יום כתב דיזנגוף לשופט השלום בתל אביב:

לכבוד שופט השלום בתל אביב, הבוקר בשעה 9:15, בשבתי על יד שולחן העבודה שלי במשרדי אשר

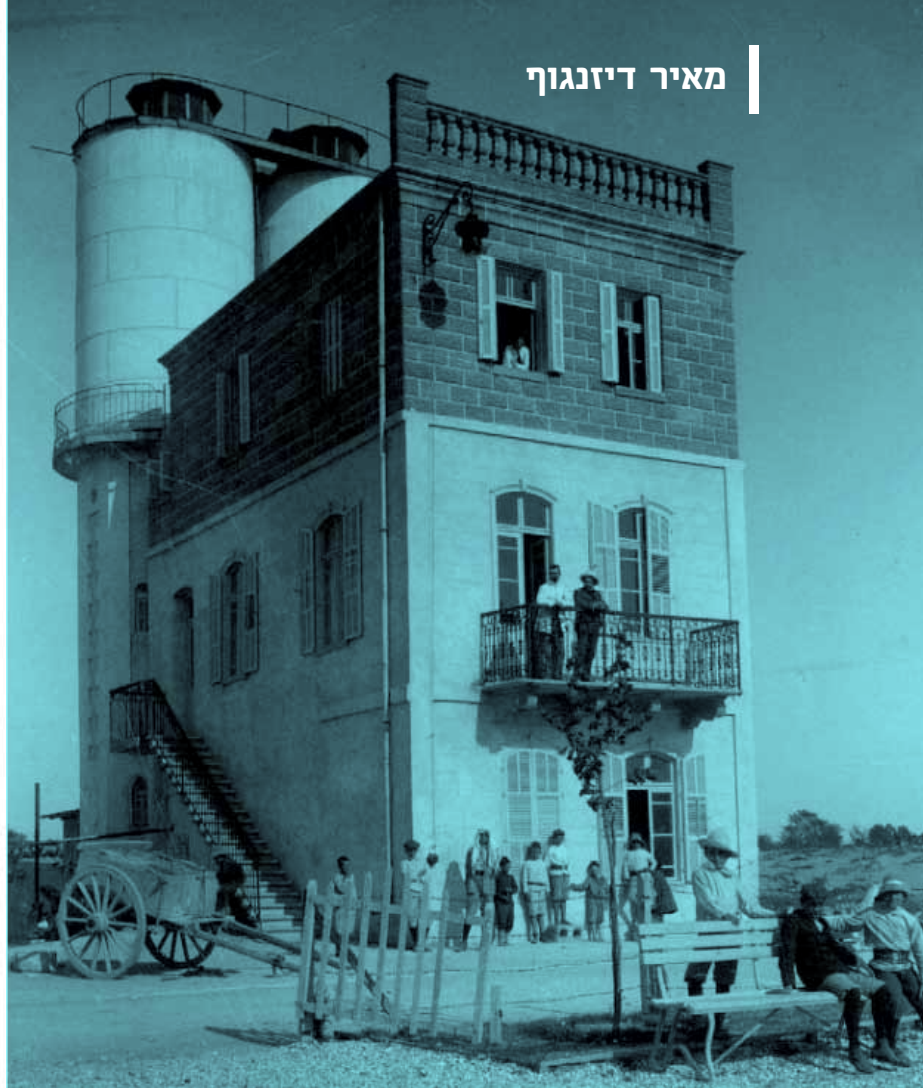
עד שבאו השוטרים והוציאו אותו. הנני מבקש לערוך משפט נגד שאול לוי ולהעניש אותו בכל חומר הדין בגלל התנפלות בכוח והכאה כלפי ראש העירייה במשרדו בשעת מילוי תפקידו (ארכיון עיריית תל אביב, חטיבה 2, תיק 2א).

עוד באותו יום כינס דיזנגוף ישיבה של הוועד הפועל בעירייה כדי לדון בפרשת המכות ודריש נוכחות של שוטר בשעות קבלת קהל בעירייה. חברי מועצה הציעו לקבל החלטה כי מכת הלחי ניתנה לעירייה כולה, וכי צריך לנקוט את כל האמצעים להענשת הפושע. על שולחנו של ראש העיריה הצטברו בימים הבאים מאות מכתבי תמיכה מצד מוסדות וארגונים שהביעו בפני דיזנגוף שאט נפש מהתקרית. לשכת המסחר ביפו ואגודת בעלי הנדל"ן השעו את שאול לוי מחברותו בהן. בית המשפט המחוזי התכנס לדון בעניינו של שאול לוי ביום שישי, ה' בשבט תרפ"ד (11.1.24), ופסק לו קנס של חמישים לירות או חודש מאסר. דיזנגוף חש פגוע ונעלב. הוא ראה בעונש הקל עלבון אישי ולמחרת החליט להתפטר מתפקידו:

לכבוד עיריית תל אביב,
לרגל החלטת המשפט המחוזי של יום ו' העבר הנני משוכנע שאין לי שום יכולת להמשיך את עבודתי בתור ראש העירייה, היות שאין שום הגנה לבאי כוח העירייה, לא מצד המשפטי ולא מצד הקהל. הנני מגיש אפוא לכם בזה את התפטרותי המוחלטת ומבקש מכם לבחור באחר על מקומי עד הבחירות הקרובות. ברגשי כבוד, מאיר דיזנגוף (שם)

הודעת ההתפטרות של דיזנגוף הכתה בתדהמה את חברי העירייה והם החליטו לכנס בדחיפות ישיבה של מועצת העירייה כדי לדון במצב שנוצר. בישיבה הציע אחד העם לשלוח לדיזנגוף גילוי דעת שבו יודגש כי כל היהודים היושבים בארץ קיבלו את המכות הללו, אך אין מתפטרים ברגעים כאלה. משלחת מכובדת של כל חברי המועצה הגיעה אל דיזנגוף כדי למסור לו את ההודעה. הוא התרצה, אך לא לפני שהחברים התחייבו לפרסם בציבור גילוי דעת חריף.

בבחירות שנערכו כעבור ימים אחדים נבחר דיזנגוף לראש העיר, ובזכות העללייה הרביעית שהחלה ב-1924 תל אביב משכונה קטנה לעיר של

השתדלנות נשאה פרי, וב-1921 החלו חברי ועד השכונה לכנות את הוועד עיריית תל אביב. בית הוועד, 1913

בעירייה, התפרץ אל החדר שאול לוי. השמש שלום מזרחי עיכב בעדו בפתח באומרו שאין להיכנס בלי רישיון, רק שאול לוי דחף את השמש ונכנס בכוח. קמתי וניגשתי אל הדלת בכדי להפסיק את הוויכוח בין השמש ושאול לוי, אולם טרם שהספקתי להגיד דבר אמר שאול לוי שלום אדון דיזנגוף, התנפל עליי, הרים את ידו ונתן לי מכת לחי. השמש שלום מזרחי התערב בדבר, ואז שבר שאול לוי את זכוכיות הארון. באותו זמן היו באולם העירייה האדונים זליג רבינוביץ וא"ד לוי. בשומעם את השאון נכנסו יחד עם פקידי העירייה וראו את התמונה. אחרי שהוציאו אותו בחוזקה מחדרי, הרים שאון נורא באולם, צעק, בכה, חירף וגידיף את העירייה, ולא רצה לעזוב את האולם

// הודעת ההתפטרות של דיזנגוף הכתה בתדהמה את חברי העירייה והם החליטו לכנס בדחיפות ישיבה של מועצת העירייה כדי לדון במצב שנוצר

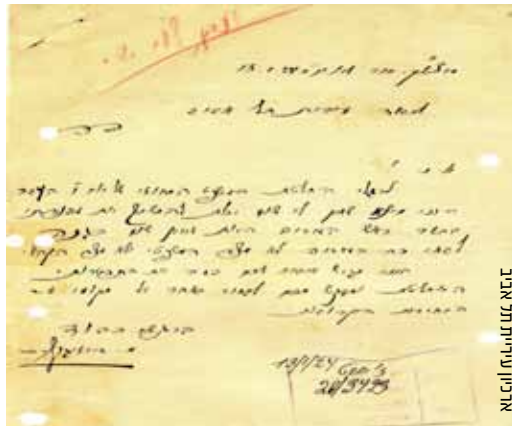

ממש. אך בשיא גידולה של העיר ובשיא פעילותו של דיזנגוף הוא התפטר שוב מתפקידו כראש העירייה, והפעם סירב לחזור בו. לאחר חודשים אחדים הוא השתלב בצמרת ההנהגה של עיריית יפו, ובהמשך שימש גם כממלא מקום ראש עיריית יפו, יריבתה הגדולה שלתל אביב. את הדרך חזרה לתל אביב עשה דיזנגוף לקראת סוף 1928, כשהחליט להתמודד שוב בבחירות לעיריית תל אביב ונבחר לעמוד בראשה. מעמדו היה כה יציב עד שדוד בלוק – שנבחר לראש עיר בעת פרישתו – אפילו לא התמודד על התפקיד. למזלו של דיזנגוף בתקופת היעדרותו הייתה תל אביב שרויה בתקופה קשה בשל המשבר הכלכלי, וכשחזר לתפקידו וכה להוביל את השגשוג הגדול שידעה העיר עם תום המשבר.

למעלה מעשרים שנה בראשות השכונה ובראשות העיר שיצמחה ממנה. מאיר וצינה דיזנגוף מצביעים בבחירות לעירייה, 1928 ארכיון קרן קיימת לישראל

היעלבויות והתפטרויות אפיינו את התנהלותו. דיזנגוף בלשכתו ומכתב ההתפטרות ששלח בעקבות הדין הקל שנגזר על האדם שתקף אותו

הכרזת העצמאות

אחת מהצלחותיו הבולטות של דיזנגוף הייתה היענותם של השלטונות הבריטים שכבשו את הארץ לבקשתו להעניק לתל אביב אוטונומיה מוניציפלית והכרתם בה כעיר נבדלת מיפו. דיזנגוף נעזר בזאב ז'בוטינסקי, ידידו עוד מהתקופה שהיו יחד בז'וטומיר ובאודסה. ז'בוטינסקי, עורך דין בהשכלתו, ניסח עבורו מכתבים משפטיים מנומקים לבריטים, והשניים חיברו יחד מסמך מפורט תחת הכותרת 'תל אביב – עירייה', מסמך שהיה לו תפקיד מרכזי בהחלטתם החיובית של הבריטים בעניין.

בראשון ביוני 1921 פורסמה פקודה בריטית רשמית שהעניקה לתל אביב ולמושבה הטמפלרית שרונה מעמד של עיריות (Township) נפרדות מיפו. ההחלטה פורסמה כחודש לאחר מאורעות תרפ"א שבהם נרצחו 47 יהודים, ולכן רבים האמינו שהיא באה בתגובה למאורעות, אך למעשה מהלכי השתדלנות החלו כשנה וחצי קודם לכן. בעקבות הפקודה הפכה תל אביב לאוטונומיה

האיש והעיר

1861

נולד בכפר אקימובצי שבבסרביה

25 פברואר
ט"ו באדר תרכ"א

1892

עולה לארץ בפעם הראשונה

1894

עובר לאודסה

1905

עולה לארץ בפעם השנייה ומתיישב ביפו

1910

נבחר לראש ועד שכונת תל אביב במקום המייסד עקיבא אריה ויס

1914

מקים עם ארתור רופין את הוועד להקלת המשבר

1917

עומד בראש ועד ההגירה שהוקם למען מגורשי תל אביב ויפו

1921

תל אביב מוכרת כעיר עצמאית ודיזנגוף הופך לראש העיר

1925

מתפטר בעקבות חילוקי דעות במקומו נבחר נציג הפועלים דוד בלוק

1928

נבחר בשנית לראשות העירייה ומכהן בתפקיד עד סוף ימיו

1930

פטירת רעייתו צינה. לזכרה מוקם בביתם מוזאון תל אביב

1936

23 ספטמבר
ז' בתשרי תרצ"ז

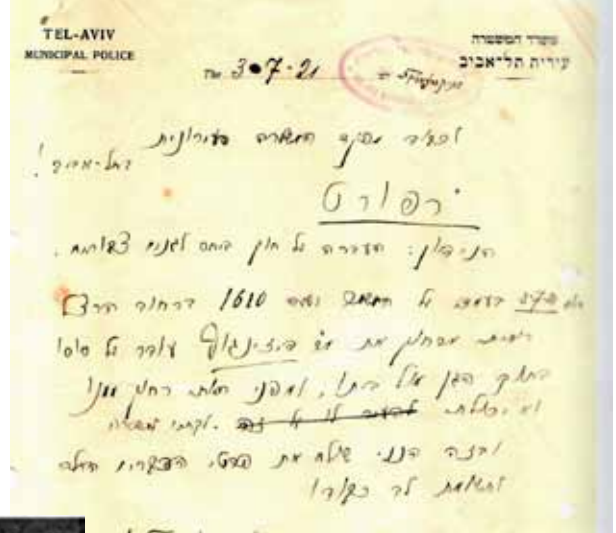

עירונית, ודיזנגוף פעל מיד להגשמת חלומו הגדול להיפרד מיפו והחל בשרשרת צעדים למימוש הריבונות בעיר, כמו הקמת משטרה ובתי משפט עירוניים. בפעילותו הוא הניח למעשה את היסודות לריבונות יהודית מול הבריטים בכל רחבי ארץ ישראל. ממועד זה ואילך השתמש דיזנגוף בתואר ראש העיר והוועד כונה עירייה, אך מינוחים אלה לא תאמו את המעמד הרשמי שהבריטים החליטו להעניק לתל אביב באותה עת. רק 14 שנה מאוחר יותר, ב-21 בינואר 1934, הצליח דיזנגוף לשכנע את הבריטים להפוך את תל אביב רשמית ממועצה מקומית לעירייה.

בלי משוא פנים ובלי שיניים

גולת הכותרת של העצמאות התל אביבית הייתה הקמת משטרה עירונית. זו הייתה הפעם הראשונה שבה הוקמה משטרה עירונית נפרדת ליישוב יהודי. דיזנגוף מינה את איש הגדודים העבריים חיים אלפרין למפקד המשטרה, וזו מנתה בראשית דרכה קצין, סמל, רב טוראי ועשרים שוטרים, ובשיאה היו בה שמונים שוטרים. במשך שש שנים נהנתה משטרת תל אביב מעמד עצמאי, עד שבראשית ינואר 1927 סופחה למשטרת המנדט ואלפרין התפטר מתפקידו. עד אז פעלו אלפרין ושוטריו בעיר במלוא המרץ, חילקו דו"חות וקנסות ולא חסו גם על ראש העיר שמינה אותם. בארכיון העירייה שמורים דו"חות שהוגשו נגד ראש העירייה, והראשון שבהם ניתן בראשית יולי 1921 לאחר שרכב על סוסו בתוך הגן הציבורי שמול ביתו בניגוד לתקנות. כעבור פחות מחודש, ב-29 ביולי, קיבל דיזנגוף דו"ח מוזר במיוחד:

אני החתום מטה, בהיותי על חוף הים במקום הרחצה ראיתי את האדון דיזנגוף נכנס הימה להתרחץ בלי מכנסי רחיצה, רק מגבת הייתה לו. אנוכי ניגשתי קרוב אל הים ושאלתי איפה מכנסי הרחיצה שלו. הנ"ל נכנס יותר עמוק המימה. אני חיכיתי עד צאתו. באותו זמן ניגשו אליי האדונים האלה: האדון פרנקל יהודה, האדון נתיבי שמואל, האדון בן כהן מהתרבות והתאוננו על מאורע זר זה של הנ"ל. אנוכי עניתי להם שאמסור אותו ליד המשטרה ויקבל את שלו. אחרי צאתו מהים ניגשתי אליו שוב ושאלתי למה הוא התרחץ בלי מכנסי רחיצה, ועוד אמרתי לו שהיו לי התאוננויות מאותם אלו בחורים בנוגע זה. האדון דיזנגוף

“בעומדי על המשמר ... ראיתי מרחוק את מר דיזנגוף עובר על סוסו בתוך הגן מול ביתו”. דו"ח שכתב השוטור דוד לזין ארכיון עיריית תל אביב

מפקד המשטרה שמונה על ידי דיזנגוף לא היסס לנזוף בו. חיים אלפרין ומכתב הנזיפה

// דיזנגוף החל בשרשרת צעדים למימוש הריבונות בעיר, ובכך הניח למעשה את היסודות לריבונות יהודית מול הבריטים בכל רחבי ארץ ישראל

ענה שבפעם השנייה יביא אתו מכנסי רחיצה, ושהוא חשב שזה היה מספיק. השוטור דימנט אברהם אמר לי, שגם אתו קרה מקרה זה עם אותו האדון. נא לאחוז נגד האיש הזה באמצעים. השוטור נתן קליברונסקי (שם, תיק 228ב', מסמך 117).

לאחר שהגיע הדו"ח הנוסף החליט מפקד המשטרה אלפרין לפנות לדיזנגוף במכתב אישי:

הנני מתכבד בזה לשלוח לכבודו את הרפורט השני נגדו ומבקש באורים בכתב. אני חושב שמחוקק החוקים צריך למלא את החוק (שם).

לא ברור מה עלה בגורלם של השוטרים שהעזו לכתוב דו"חות נגד דיזנגוף. בארכיון העירייה לא נמצאו דו"חות נוספים של השניים. דיזנגוף כנראה המשיך בשלו. יש לשער כי היום זה היה נגמר אחרת.

העיר הראשונה לעברית

בדרכו להפוך את תל אביב למרכז התרבות העברית המתחדשת שאף דיזנגוף להעביר את הבכורה התרבותית מירושלים לתל אביב. כבר מראשית שנות העשרים הוא החל לשכנע אנשי רוח יהודים מרחבי העולם לוותר על רצונם

להשתקע בירושלים ולהעדיף על פניה את תל אביב. אחד מהם היה אשר צבי גינצברג – אחד העם – מייסד זרם הציונות הרוחנית שעלה לארץ ישראל ב-1922. הוא התיישב בירושלים, וכעבור זמן קצר עבר לתל אביב לאחר שדיזנגוף הציע לו עבודה בגימנסיה הרצליה וצירף אותו למועצת העירייה. הוא רכש עבור אחד העם את ביתו של ד"ר בן ציון מוסינזון בפנינת רחוב השחר, ליד חצר הגימנסיה, והסב את שמו לרחוב אחד העם. שיטה זו שימשה גם להבאתו של חיים נחמן ביאליק לתל אביב: בית, תפקיד, רחוב. ביאליק תכנן לגור בירושלים ואף התכתב עם נכבדי העיר בעניין. דיזנגוף, שהכיר את ביאליק עוד מימיו באודסה, שכנע אותו כי תל אביב מתאימה לו יותר והעניק לו קרקע סמוך לבית העירייה. לאחר שביאליק עלה ארצה ב-1924 הוא עבר להתגורר בבית שנבנה עבורו, ודיזנגוף כמובן מיהר לקרוא את הרחוב על שם המשורר הלאומי ומינה אותו לתפקידים עירוניים שונים. בעקבות ביאליק הגיעו לתל אביב סופרים וציירים חשובים שפעלו בארץ,

התאמץ להביא לעיר החדשה אנשי תרבות בעלי שם כמו ביאליק ואחד העם. בית ביאליק ברחוב שנקרא על שמו, שנות העשרים

צילום: יאיר טלמור

קיום חגיגות יום הולדתו כאירוע רשמי למחרת העדליה המפורסמת בפורים תרם לזיהויה של תל אביב עם דמותו. דיזנגוף בראש העדליה, 1935

צילום: זולטן קלוגר, לע"מ

ובהם ראובן רובין שרכש עם רעייתו אסתר בית ברחוב ביאליק. כולם רצו את קרבתו של המשורר הדגול, ותל אביב הפכה עד מהרה למרכז התרבותי והספרותי של היישוב.

ב-1934, כשמלאו לתל אביב חצי יובל שנים, הזמין דיזנגוף ללשכתו את הבן הראשון של תל

על יד סבו הנכד
הבן ליד אביו
יחדו ארגו מסכת
פלאיך תל אביב

אך ידע סב ונכד
ולאב ולבן יגד
לא תמה עוד המלאכת
עוד לא רפתה היד
(כל כתבי ח. נ. ביאליק, הוצאת דביר
תשכ"ד, עמ' שצא)

דיזנגוף כמובן לא הסתפק באנשי רוח, וכבר במהלך שנות העשרים שכנע את הבעלים של עיתון הארץ לעבור מירושלים לתל אביב במטרה להפוך את תל אביב למרכז העיתונות של היישוב.

למען ידעו

כדי להיכנס להיסטוריה לא מספיק לעשות מעשים שראויים להיכנס אליה, צריך גם שיזכרו

ההתיישבות החקלאית הועלתה על נס, אך המוקד היה בתל אביב. פרסומת לתוצרת חקלאית בעדלידע, 1934
צילום: זולטן קלוגר, לע"מ

// חגיגותיו האישיות של מאיר דיזנגוף ובעיקר ימי הולדתו - שחלו למחרת העדלידע התל אביבית הנודעת בפורים - הפכו לחגים רשמיים בתל אביב

בתל אביב. ב-1931, במלאות לו שבעים שנה, היו החגיגות מפוארות במיוחד. עיריית תל אביב הפיקה חוברת מיוחדת לכבודו, נערכו תחרויות ספורט, ילדי בית הספר צעדו בתהלוכה וכל תושבי העיר באו לכיכר העירייה ברחוב ביאליק כדי ללחוץ את ידו של ראש העיר ביום שמחתו. עיריית תל אביב, העיר שבראשה עמד, החליטה להקים לכבוד דיזנגוף גן ציבורי על שמו לרגל יום הולדתו, ונערכה תחרות נושאת פרסים לעיצובו של 'גן מאיר'.

תכניתו של הצייר אהרן הלוי 'הדר העיר גינה' זכתה בפרס הראשון, אך דיזנגוף לא אהב את התכנית והקמת הגן התעכבה. החורף הבא היה גשום במיוחד ואזור הגן הפך לבוצי. עיתון הארץ לגלג אז על ראש העירייה וטען כי דיזנגוף ביקש לעצמו את גן מאיר וקיבל את ביצת מאיר. דיזנגוף תבע את עלבונו. הוא שלח מכתב לעירייה

אותם. מאיר דיזנגוף דאג להנציח את עצמו על כל צעד ושעל. הוא הפיק סמלים עם דמותו, אישר לחברת עלית לייצר שוקולד בשם דיזנגוף עם תמונתו על העטיפה ושילם לביוגרפים כדי שיכתבו את קורות חייו. בתום מלחמת העולם הראשונה הוא הזמין סופר צללים שכתב תחת שמו של דיזנגוף את עלילותיו בתקופת המלחמה בספר 'עם תל-אביב בגולה - פרקי זכרונות מן העבר הקרוב בצרוף תמונות', וב-1926 פרסם יעקב יערי-פולסקין את הספר 'מ. דיזנגוף - חייו ופעולותיו'. בראשית שנות השלושים יזם דיזנגוף את כתיבתו של 'ספר תל אביב', ולשם כך שכר בכספי העירייה את שירותיו של הסופר אלתר דרויאנוב. כמוכן שהספר, שיצא לאור ב-1936, הציג את גרסתו של דיזנגוף להקמת העיר והמעט בערכו של מייסדה האמיתי עקיבא אריה ויס. פועלו של ויס זכה להכרה רק בשנות התשעים.

חגיגותיו האישיות של מאיר דיזנגוף ובעיקר ימי הולדתו - שחלו למחרת העדלידע התל אביבית הנודעת בפורים - הפכו לחגים רשמיים

"יחי ראש העיר". בית העירייה
מקושט בכתובת לרגל יום הולדתו
השבעים של דיזנגוף, 1931
צילום: שמעון קורבמן, בהרשאת
האפוטרופוס הכללי ומוזאון א"ת, ת"א

// החל ויכוח עם דיזנגוף יסכים
לקריאת רחוב על שמו בחייו, אך
הדאגה הייתה לשווא. הוא הסכים
מיד ואף הציע לקרוא רחבה על
שם אשתו המנוחה צינה

שם המתאים לאורך הרחוב ולערכו בעיר, ויש בו גם רמז לאיש הגדול, כי הלוא ייקרא לא הרחוב הגדול כי אם רחוב הגדול. חושבני שהאדון דיזנגוף יסכים לשם זה אם תשאלוהו בטלפון. בכל אופן, אל נא תשאירו את הרחוב הזה בסימן השאלה, כי עליי לגמור את המפה ולמוסרה לדפוס (ארכיון עיריית תל אביב, חטיבה 7, תיק 4).

שבראשה עמד ובו וביקש להחזיר את המתנה. הגן נחנך לבסוף רק בט"ו באדר תש"ד, תאריך הולדתו מאיר דיזנגוף, שמונה שנים לאחר פטירתו.

להזדנגף

ב-1934 חגגה תל אביב חצי יובל להקמתה ופתיחת יריד המזרח השתלבה בחגיגות. בתכנית גדם לפיתוח צפונה של תל אביב, שאושרה במועצת העירייה בסוף שנות העשרים, הייתה דרך מרכזית שהוגדרה במפות בשם רחוב 187. עד ראשית שנות השלושים היה מדובר באזור שומם ולא מפותח שהיו בו רק חולות ועצים אחדים שגדלו פרא. לקראת חגיגות חצי היובל, ולכבוד יום הולדתו ה-73 של דיזנגוף, החליט סגנו ישראל רוקח להפוך את רחוב 187 לרחוב דיזנגוף. כבר בראשית 1934 החל ויכוח עם דיזנגוף יסכים לקריאת רחוב על שמו בחייו. בו' באדר תרצ"ד (21.2.1934) כתב עוזרו של רוקח ד"ר אברהם יצחק בכר לרוקח:

אך הדאגה הייתה לשווא ולא היה צורך בשם זמני. מאיר דיזנגוף הסכים מיד להצעה לקרוא את הרחוב על שמו בחייו, ומועצת העירייה נערכה להכריז על כך בטקס חגיגי והדפיסה מפה חדשה עם שם הרחוב. אולם יום לפני הטקס פנה דיזנגוף לרוקח והציע כי את הרחבה הקטנה באמצע הרחוב הגדול תיקרא על שם אשתו המנוחה צינה. בשניים במאי 1934 ערך ישראל רוקח הצבעה מהירה בכתב בקרב כל חברי המועצה:

בקשר עם טקס פתיחת רחוב דיזנגוף לכבוד חצי היובל עלתה על הפרק ההצעה להציב בהזדמנות זו זכר עולם בתל אביב גם לאשתו המנוחה הגברת צינה חיה דיזנגוף, אשר במשך שנות חייה בתל אביב ידעה כה יפה לשאת בתפקיד בונה ומייסדת נאמנה, ולהיחשב בעיני התושבים כ'גברת העיר'. ההצעה היא על כן לקרוא את רחבת דיזנגוף על שמה – 'רחבת צינה דיזנגוף' – בה בשעה שהרחוב עצמו

היות שהאדון דיזנגוף לא יסכים שהרחוב 187 ייקרא על שמו בחייו, ומצד אחר אין להשאיר רחוב גדול כזה בלי שם על המפה, הנני מרשה לי להציע לכם שתקראוהו בשם רחוב הגדול,

ייקרא 'רחוב מאיר דיזנגוף'.
 נודה לכם אם תואילו לאשר בחתימת ידכם
 את הסכמתכם לכך, והדבר יובא לאישור פורמלי
 בישיבת המועצה הקרובה (שם).

בתכנית העיר הייתה דרך מרכזית שכוונתה רחוב 187 ובכירי העירייה הציעו לקרוא אותה על שם דיזנגוף. רחוב 187 בימים שבהם היה שומם, ומודעה המכריזה על טקס קריאתו בשם החדש הארכיון ההיסטורי בעיריית תל אביב

הבית לציבור. בה' באייר תש"ח (14.5.1948) הכריז דוד בן-גוריון בבניין זה על הקמת המדינה, ולאחר המעבר של מוזאון תל אביב לאמנות לבניין אחר משמש כיום הבניין 'בית העצמאות' והאולם שבו הוכרזה המדינה שוחזר. בנוסף לרחוב דיזנגוף ולסמטת מאיר שנקראו של שמו עוד בחייו, ולגן מאיר שהוקם לבסוף לאחר פטירתו, הוא זכה להנצחה בשכונת קרית מאיר הסמוכה לכיכר רבין ובבית הכנסת 'היכל מאיר' שברחוב מאנה. לאחר פטירתו החליטה עיריית תל אביב לחלק את פרס דיזנגוף לאמנות הציור והפיסול, ובשנת המאה לתל אביב עוצב מול ביתו בשדרות רוטשילד פסל של דיזנגוף רוכב על סוסו.
 אין ספק שמאיר דיזנגוף ראה בעיר העברית הראשונה את החידוש היהודי החשוב ביותר לאחר אלפים שנות גלות. אישיותו המוספסת ומנהיגותו הייחודית הקרינו במהלך שנות כהונתו על התפתחותה של תל אביב, והוא משמש עד היום מודל חיקוי ומקור השראה לכל ראשי העיר שבאו אחריו בארץ כולה. ׀

האישור היה גורף, וכך, לאחר שכל ההכנות כבר נעשו וההזמנות נשלחו, הוכרז בטקס פתיחתו של רחוב דיזנגוף גם על קריאת הרחבה שבמרכזו על שם צינה דיזנגוף. ב-1938, לאחר שהרחבה תוכננה ונבנתה, היא נחנכה ברוב פאר.
 בז' בתשרי תרצ"ז (23.9.1936) נפטר מאיר דיזנגוף בגיל 75 לאחר מחלה, ובתל אביב הוכרזו שלושה ימי אבל רשמיים שבהם שבתה העיר מעבודה. שבועות אחדים לפני פטירתו פרסמה העירייה יום יום מודעות פומביות על מצב בריאותו של ראש העירייה ואף ארגנה לכבודו סעודת החלמה. מסע הלוויה היה הגדול מאלה שהתקיימו עד אז בארץ ישראל, והשתתפו בו הנציב העליון סר ארתור ווקופ וכל ההנהגה הציונית. העיר נחסמה לחלוטין ומשלחות מכל בתי הספר והמוסדות נשאו זרי אבל. מאיר דיזנגוף נקבר בבית הקברות טרומפלדור לצד אשתו צינה, ועל מצבתו נכתב לבקשתו 'מייסד העיר תל אביב וראשה'.

דיזנגוף עיצב את הנצחתו עוד בחייו, כאשר לאחר פטירת אשתו הקים בביתו שבשדרות רוטשילד את מוזאון תל אביב לאמנות. הוא המשיך להתגורר בקומה העליונה של הבית, ובצוואתו הוריש את

אילן שחורי

עיתונאי, היסטוריון ומורה דרך. כותב עבודת דוקטור על תל אביב בחוג ללימודי ישראל באוניברסיטת חיפה. מחבר הספר 'חלום שהפך לנר' ומפעיל האתר 'תל אביב שלי'

